

ABDÜLHAMİD

SON HÜKÜMDAR

TIRAK

OKAY TIRYAKIOĞLU

OKAY TIRYAKIOĞLU

ABDÜLHAMİD

Son Hükümdar

Okay Tiryakioğlu

Edebiyat Kitaplığı-Roman

TİMAŞ YAYINLARI | 2561

Roman Dizisi | 127

EDİTÖR

Seval Akbıyık

M. Emin Baş

KAPAK TASARIMI

Ravza Kızıltuğ

KAPAK İLLÜSTRASYONU

Ethem Onur Bilgiç

1. BASKI

Ağustos 2011, İstanbul

13. BASKI

Aralık 2018, İstanbul

ISBN

ISBN 978-605-114-524-2

9 786051 145242

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,

Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul

Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

facebook.com/timasyayingrubu

twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak

Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.

İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

I. BÖLÜM

ŞEHRİN ÜZERİNDEKİ GÖLGE

I

*“Her şeyi derinden duyan ama garip şekilde ezilmiş
bazı insanlar vardır.”*

Dostoyevski (Karamazov Kardeşler)

21 Haziran 1905 Çarşamba - Büyükçekmece/Çetros

İskarpinlerimizin patırtısı, soluklarımızın ezeli çağılıısına karışıyor biz koşarken. Tökezliyor, düşecek gibi oluyoruz... Ama hayır; toparlanıyoruz her defasında. Gecenin ılık, nemli esintisi; yoğun bir tuz, tatlıyosun ve barut kokusuyla birlikte çarpıyor alev alev yüzlerimize. Zihnime hâkim olabildiğim o geçici anlarda, arkadaşlarımın benden daha deneyimli olduklarını düşünüyor, az da olsa gevşemeye çalışıyorum; ama imkânsız bu. Bereli alnımdan tozlu yanaklarıma, oradan da kavruk dudaklarıma ve damağıma süzülen yakıcı ter, midemden yükselen safranın kekre tadına karışıyor. Çaresiz daha da bulanıyor içim. Hemen yakınlarımdaki baygınlık, fotoğraf makinelerinin magnezyum flaşlarına benzer parlak ışıklar patlatıyor gözümde. Bir ara tamamen kör oluyor ama her nasılsa koşmayı sürdürüyorum. Arkadaşlarımın solukları rehberim oluyor. Sonra, bizleri ezelden beridir takip eden o habis hayaletlerin sinsice gezindiği, kör pencereleriyle istihza yüklü suratları andıran evlerle dolu zifiri karanlık bir sokağa giriyoruz. Bu yoktu planda... Ama artık bir plan kalmış mıydı acaba?

Gece, Şimdi hunhar niyetiyle civarımızda gezinen kelle avcılarını kadar kalleş. Hayalle gerçek öyle bir hızla yitiriyor ki nazik ayrımını, baygınlığın o kuzguni ama rahatlatıcı kollarını hasretle bekliyorum. O anda dahi merak ediyorum; bizlere ihtimamla öğretilen kurtuluşa dair onca formülün, panik anında bir işe yarayağına gerçekten de inanmış mıydık? Göğüslerimiz demirci körükleri gibi gürlütle inip kalkar, artık yalnızca kendi nefislerimizin telaşıyla birbirimizi çığnerken, tüm o temel prensiplerden ne kalmıştı geriye?

Olsun... Bulunur... 'Her zaman bir çıkış vardır,' derdi o; eğitimimiz Paris'in varoşlarından Roma'nın daracık sokaklarına sürerken, hatta Berlin'de Reichstag'ın önünde bizi içtimaya çekip kalabalıkların karşısında azarlarken dahi... 'Son çıkış yolu, bedenini geride bırakıp kaçmaktır' demişti bir keresinde Madrid'de bir geceyarısı. Gölgeli dudaklarında o gülüş... Fedainin bıçak izi tebessümü... 'Ama diğerlerinin yaptığı gibi, korkakça siyanür hapı içerek ya da kafanıza bir kurşun sıkarak değil, gerçeklerle asilce yüzleşerek... Ölümünüz, rumuzunuz olmalıdır. Gerçekteyse bir kertenkelenin kuyruğunu bırakıp kaçması gibidir sefil bedenlerinizden ayrılışınız; hepsi bu... İşte o kadar değersizdir hayatlarınız, davanızın yanında. O kadar değersiz... O kadar alçak...'

Ve benim işte bu kan. Bir başkasından bulaşmadı üzerime. Kendi kanım... Günlerce, gecelerce nice zorluğa göğüs germedik mi? Susmadık mı yüzlerce kelimenin berisinden? Dışimizi sıkmadık mı? Şimdi kanıyor bedenim bak; davamız için... Ölüyorum işte, soluğumu çalıyor çocukluğumun umacıları; davamız için... Kefensiz, merasimsiz gömülecek cesetlerimiz. Bilinmeyen, menfur bir yerlere savrulacak parça parça. Ya da deniz canavarlarına yem olacak çileli gözlerimiz. İşte... İşte hepsi davamız için Öğretmen; davamız için...

'Eğer başaramazsanız size şefkatle açılmayacak bu kollar' demişti; elinde, sırtlarımızı nice kereler dağlamış pars derisi kamçısı... Neresiydi burası? Prag mı? Bratislava mı? Tuna boyundaki ıssız adalardan biri mi?

Yalancı şefkatin de senin olsun rezil! İhtiyacımız yok, azmettik çünkü biz. Azmettik. Gelecek için... Özgür bir dünya için...

Hişş... Sus, yeter!

‘Ruhunuz da bedeniniz de benim’ derken, nasıl da tiksindir dim ondan. Elinde kamçısı, üzerinde ustura gibi keskin çizgileriyle beni öfkeden kudurtacak kadar şık görünen haki üniforması; bir Prusya generali edasıyla ağır adımlarla yürür, kamçısının ucunu pırl pırl çizmelerinin konçlarında çalımı çalımı şaklatırdı. Ama bilemezdik; gerçekten de asker mi, yoksa yalnızca bir fedai eskisi mi? Üniformasında hiçbir nişan ya da arma bulunmazdı çünkü. Ama hayır, eğitim bitti artık. Eğitim bitti Öğretmen ve ben sana ait değilim.

Yalvarırım sus! Düşünme, sus! “Bekleyebilen için her şey iyi sonuç verir,” demiyor muydu Tolstoy? Sen ulu çınar... Fikrinin dalları ince ince dokunur yüreğime...

Ama istediğin hâlâ acı çekmemse Öğretmen, düş bakalım peşime; çünkü asla haykırmayacağım. Ve yalvarmayacağım asla, hor gören gözlerinden kurtulmak için... Hayır... Çünkü ne o tıknaz ve amansızca güçlü bedenim ne de alayların umurumda olacak. Düştüğüm yerde olacağım ben Öğretmen. Düştüğüm yerde sessizce öleceğim ben.

Karanlıkların içinde daha da karanlık bir yerlerin, belki de bir sundurmanın, sıcak tesiriyle çürümüş ahşap kokulu ve küflü tah-taların altına doğru sürükleniyor bitkin bedenim. Taşlar, molozlar ve sivri, keskin çıkıntılar örseliyor her yerimi. Koltuklarımın altındaki güçlü eller dostlarımla olmalı. Zaman, ağır kıvamlı ve kerih bir sıvı gibi sarılıyor bitkin bedenime; bir saniyenin hükmü binlerce yıla vuruyor boyunduruğunu. Bense tamamıyla bırakıyorum kendimi artık.

Kendi kanımın içinde boğulur gibi hissederken yenik göv-demi, keçeleşmiş dilim geriye doğru kıvrılıyor, nefesimi kesiyor. Kanımla birlikte dilimi de tükürüyorum sanki her defasında. Sonra kısa süre için her yer kararıyor.

II

Vurulup vurulmadığımı bilmiyordum henüz ama kaburgalarımın arasında kaybolan süngünün ağır çeliğinin çaldığı nefesim uzun süre geriye gelmemişti. Müteakiben yoldaşlarımın müdahalesiyle o karmaşanın içinden çıkarılırken, patlayan revolverlerin mavi dumanı ortalığı göz gözü görmez bir hale getirmiş, akşamın ufuktaki kızılığını bastıran semavi bir alacakaranlık sarmıştı her yeri.

Canım yanıyordu ama bunun eninde sonunda son bulacağını düşünüp rahatlamaya çalışıyordum. Öyle ya da böyle, dışarıdaki yaz gecesinin doygun, hoş kokulu kadifesine gömölüp kalmıştı bedenlerimiz. Derin bir baygınlığın ya da ölümün sessiz kucaklayışının beklentisiyle dopdoluydum şimdi.

Vücudum önceki gibi kısa kasılmalar geçirmeye başladı ancak uzun sürmedi bu hal. Sonra bilincimin uzak, el değmemiş derinlerinde apansız bir hayal belirdi; eflatun, durgun bir denizin üzerinde batmakta olan kırmızı bir güneşe bakıyordum öylece serilmiş. Ömrüm oldukça hatırlayacağım bir manzaraydı bu. şayet o denize ulaşabilirsem, çürütücü yorgunluğumun sinir uçlarımı kavuran yakıcı varlığından ve aralarındaki keşiği kanayan kaburgalarımındaki muhtemel çatlak ya da kırığın sancısından kurtulacağımı biliyordum.

Bekledim... Daha fazla dayanamayacağımı sanıyordum ama eski bir dost gibi sevimli yüzünü görmeyi arzuladığım baygınlık, bu defa kolayca gelmedi. Neden sonra yanımda sessizce yatan arkadaşlarımın hayatta olup olmadıklarını dahi bilmediğimi fark ettim. Sundurmanın daracık boşluğuna sıkışmış, farelerin ve haşaratın arasında ölümü bekliyorduk. Ufukta sürüklenen kırmızı, donuk şamdan ışıkları yorgun akşamın... Kumlu bir eflatun, göğün derinliklerine tül tül uzanan... Uğultusu ruhumu dolduran rüzgârlı Tuna, neredesin? Ağır ağır çöken gecenin kadife örtüsünden yıldızlar dökölüyordu şimdi üzerime. Akik ve yakut titremlili yıldızlar...

Yaz gecesinin baygın kokularını taşıyan sert bir rüzgârla irkil-dim. Gözyaşlarımı burnumun ve çenemin etrafından savuran hoyrat bir esintiydi bu. Yaklaşan fırtınanın belirtilerini taşıyordu. Ağladığımı o zaman fark ettim işte. Bütün bedenim sessiz hıçkırıklarla sarsılıyor, bu yüzden yaralarım deşilircesine sancıyordu. Nihayet, arkamızdaki dağların, yeşili sararmış vadilerin ve tozlu ormanların üzerinden uğuldayarak yaklaşan yağmurun kokusu altında bilincim, çocukluğumla ilgili anımsaymadığım bir yerlere, çok uzak, unutulmuş zamanlara taşıdı bir süre beni.

Tekrar kendime geldiğimde her yerimi kaplayan yağlı bir ter tabakasının altında titrediğimi fark ettim. Acı senfonisinin o ritmik vuruşları aralıksız devam ediyor, ayık kaldığım her ana lanet etmeme sebep oluyordu.

Evvelden beri muhayyilemin gücü beni korkularıyla fazlasıyla savaşmak zorunda bırakmıştır. Eğer azami derecede dikkatli olmazsak, günün birinde Abdülhamid'in ajanlarına yakalanacağımıza ve acılı bir ölümle sonumuzun geleceğine dair uyarı mahiyetinde anlatılanlar, bünyelerimizde sinsice dolaşan ölümsüz bir virüs türü hüviyeti kazanmıştı. Buna alışmıştık gerçi, ancak ben işkenceye dayanamayacağımı biliyordum. O yüzden ne şekilde olursa olsun, daima hızlı bir ölüm tasavvur etmiş, hayallerimin tahammülfersa ıstıraplarla lekelenen kısımlarını törpülemiştim.

Kendimi vurulmuş, bıçaklanmış bir halde uzanıp yıldızları izler halde ya da siyanür gazı koklamış ve zehirlenmiş olarak defalarca hayal etmiştim; ancak ölüm her defasında hızlı geliyordu. Ama ya şimdi?.. Gerçekler bir roman sayfasındaki gibi yaşanmıyordu ne yazık ki...

Usulca seslendim arkadaşlarıma, hâlbuki toz kaplı boğazımdan kuru gıcırtilar döküldü önce. Sonra yavaşça şekillendi kirli heceler. Karşılığında bulduğum sessizlik ise gerçekten çok betederdi. Zira bizi bekleyen bir tekne vardı. Davranmalıydık. Bir an önce buradan çıkmalı ve o yelkenliye yetişebilmeliydik. Peşimizdeki-

ler şimdilik izimizi yitirmişlerdi ama yeniden bulmaları uzun sürmezdi. Ya hemen ölmeli ya da hemen doğrulmalıydık.

Tekrar seslendim... Sonra tekrar, tekrar; lakin yanıt veren yoktu, yalnızlığın dehşeti ve burada ağır ağır bir başıma can verecek olmanın korkusuyla çıldıracak gibi oluyordum. Bilmiyorum ne kadar sonra, o komayı andıran zift gibi kapkara uykusundan usulca doğrulan İsmail oldu ilk. Bir kibrit çakarak aydınlattı çirkefe bulanmış bedenlerimizi. O esnada Suat da kendine geldi ama bizim gibi ağır ağır değil. Tıknaz ve çelik bir tel parçası gibi sert vücuduyla hızla doğruldu; alnını sundurmanın tahtalarına vurur vurmaz inleyerek tekrar serildi olduğu yere.

İsmail'in fisıldadığını duydum, "Haydi, geç kalıyoruz... Gece yarısı olmuş neredeyse..."

"Tamam," diyerek, daha itinalı bir şekilde yan döndü bu defa Suat, ama sönmekte olan kibritin ateşinde alev alev yanan o kara gözlerindeki sıkıntı büyüdü birden. Beni işaret ederek, "Saim yaralı İsmail," dedi, "yarası ağırısa yapmamız gerekeni biliyorsun. Devriyelerin eline geçecek olursa..."

Kanımın damarlarımda donduğunu hissettim işte o an. "İyi-yim," dedim, telaşla sancıyan dirseklerimin üzerinde doğrularak, "Sakın... Sakın yanlış bir işe kalkmayın, yoksa direnirim yemin ediyorum... Şu halimde bile ikinize bedelim ben..." Sesimin normal çıkmasına azami gayret etmiştim. Yine de her an yaralı yerimden girip soluğumu kesecek, her şeyi sona erdirecek soğuk çeliğin belli belirsiz ışıltısını bekliyordum. Dostlarım da istemezlerdi bunu ama geride yaralı bırakmamak kesin bir talimattı. Korktuğum gibi olmadı, bereket versin. 'Gerçi fark etmezdi' dedim kendi kendimi rahatlatmaya çalışarak bir süre sonra, 'Fark etmezdi ama insan yine de bir parça hazır olabilmek istiyor ölüm yaklaştığında...'

Bir haftadır süren şu son yolculuğumuzu düşündüm. Paris'in meşhur ikinci yağmurları arasında binmiştik Marsilya'dan gelen trenimize. Islak camlardaki bezgin ve uykulu yüzleri hatırlıyorum.

Hiç de o güne kadar hayallerimizde canlandırdığımız Avrupalılara yaraşan bir hayat iştihakı yoktu o kasvetli ifadelerde. Avrupa rüyasından uyanmak, bir sefihin, sızıp kaldığı soğuk ve rutubetli bir köşede ağrılar içinde ayılmasını andırıyordu tıpkı. Sersem ve üşümüş, harap ve karamsar...

Sıradan iş adamları gibi görünüyorduk. Pamuklu, ince ceketlerimizde geride bıraktığımız yüzyılı anımsatan dar kesimli demode çizgilerinden, etrafımızdaki seçkinlerin mütebessim ifadelerini celbeden bir bayağılık süzülüyordu. Üzerimizdeki tafta yağmurlukların cepleri hafiften sarkmış, çileli yollar boyunca tekrar tekrar giymekten yakaları eprimiştii. Başlarımızdaki melon şapkalar da görüntümüze çok uygundu. Ellerimizde, içleri hepi topu birkaç parça iç çamaşırını bulunan bez bavullar vardı. Yalnızca eşyasız yolculuğun şüphe uyandırabileceğini düşünerek almıştık bunları yanımıza. Yoksa uğrayacağımız her konakta ihtiyaçlarımız hazırdu. Her şey bir mizansenden ibaretti artık. Arkamızdaki gücün büyüklüğünü bize her an hissettiren bir mizansen...

Birinci ilke; o kadar sıradan ve dikkat çekmeyecek kadar dalgın görün ki seni kimse hatırlamasın.

Biletlerimiz birinci sınıftı. Ceviz kaplama duvarları yağlı boya tablolarla süslenmiş uzun bir vagondaydık. Kızıl kadife koltuklar, doğu motifli halılar ve bezemeli bir tavanın arasında, klasik on dokuzuncu yüzyıl konforuna gömülmüş, yarı uyuklar halde saatlerdir oturuyorduk. Swarovski avizelerin bedenlerimizi ve ruhlarımızı uyuşturan yumuşak ışıkları yalnızca uykumuzu getirmiyor, önümüzdeki günlerin o ihtişamlı ve iyimser hayallerini de her an yeni baştan, daha ileri bir görkemle inşa ediyordu.

Serviste kullanılan Kuzey Bohemya porselenlerinin tınısı tatlı bir musikinin tanıdık nağmeleri gibiydi o anda. Kıvamında pişmiş leziz yiyecekleri ustalıkla servis eden beyaz kreplin gömleklili, kara ipek papyonlu kibar garsonların kibar ilgileri altında sorunsuz bir seyahat yaşıyorduk. Atı hayallerimizi körükleyen tüm bu debede, bunlara gerçekten kavuşacağımız ve Kardeşlik Cemiyeti'ne

asil üye olarak kabul edilip yüksek ritlere ulaşabileceğimiz günlerin özlemiyle, bizleri ya da en azından beni büsbütün kör etmişti.

İstanbul'a ulaşır ulaşmaz kabul töreni düzenlenecek, Suat ve ben, kutsal görevimiz öncesinde asil üyeliğe kabul edilecektik. Bunun heyecanı dahi avuçlarımı terletiyor, mideme sanki kor alevden bir yumruk çöküp kalıyordu. İsmail için henüz vakit vardı ancak o da paylaşıyordu heyecanımızı.

Yağmurlarla eriştik puslu Brüksel akşamına. Büyük merkez istasyonunun Barok kasveti ruhlarımıza sinerken, sabaha kadar açık bir büfenin bulunduğu dış peronda beklemeye başladık. Çok geçmeden iki Belçikalı yoldaşımız karşıladı bizi. Kibardılar lakin çok az konuşuyorlardı. Az ötemizdeki yüksek demir parmaklıkların, dövme başlıklarının gerisinden, usulca kıvıldanan Avrupa şehrinin uğultusu yükseliyordu. Sokak fenerleri, buğulu camlarının etrafını birer hare gibi sarmış sislerin içinde ışıdamaya başlamıştı. Küçük faytonların, çalımlı landoların ve atlı tramvayların çingirakları... Tek tük zenginlerin kullandığı motorlu arabaların klakson sesleri... Sokaklara taşan Paris taklidi kafelerde günü ve asırları tartışan yüksek bilinçli Avrupalıların üzerimizde hayranlık ve derin bir aşağılık duygusu uyandıran görkemli varlıkları...

Büfenin küçük masalarından birinin etrafına oturduk ve sıcak kahvelerimizi yudumlarken karşılayıcılarımızı dinlemeye başladık. Adamlar hiçbir dostluk alameti göstermiyorlardı bize karşı. Abdülhamid gibi bir hükümdarı ortadan kaldırmaya azmetmiş, milletlerarası koca bir komplonun parçası değil de, sıradan ve sıkıcı bir iş için toplanmış uzak tanışlar gibiydik. Bize, Romanya-Bulgaristan arasında, o günlerde güvenliği enikonu sıkılaştırılmış sınırdan geçip gizli bir mevkide kendisine ulaşmamızı bekleyen yoldaşımızdan bahsettiler kısaca. Kalkmadan da, Amsterdam üzerinden, Berlin ve Varşova'ya gidecek olan trenin biletlerini verdiler. Tek bir hat üzerinde sıradan bir yolculuk yapamamamızın sebebi, arkamızda hiçbir iz bırakmamaktı. Ne kadar çok kimlik ve hat değiştirirsek muhtemel bir takip o kadar güçleşirdi. Onlar, kısa süre sonra puslu peronun diğer ucunda şehrin yabancı ruhuna

karışırken, biz de sabahı beklemek üzere, devasa bir perili köşkü andıran istasyon binasına yöneldik.

Hollanda'ya ait bir demiryolu şirketinin sarı renkli vagonlarında bulmuştuk o puslu sabahta kendimizi. Gece boyu istasyon binasının ıssız boşluklarında voltalamaktan ayaklarımız şişmişti. İşin tuhafı, bu defaki biletler birinci sınıf değil, aksine üçüncü sınıftı. Bunu bekliyorduk aslında. Yalnız aksi gibi tıklım tıklım dolu vagondaki sirk kafilesi yüzünden oturacak yer yoktu. İçimizden bir tek Suat, tuhaf görünümlü, sonradan kadın olduğunu anlayacağımız iri yarı sakallı bir sirk görevlisinin yanında yer bula bildi ki, biz o sırada dikildiğimiz vagon körüğünde, gülmekten ağırlar girmiş karınlarımızı ovuşturuyorduk İsmail'le.

Otuz saat süresince, sarsıntılı, aralıksız tıslayan ve tehlikeli şekilde oynak körüğün üzerinde kâh uyukladık kâh eskilerden ve başarılı olmamız halinde önümüzde açılacak muhteşem gelecekten bahsederek sohbet ettik. Suat'ın sigara içmek için yanımıza çıktığı kimi zamanlarda İsmail'le ben dönüşümlü oturup kestirebiliyorduk ancak. Fakat içerideki havasız, gürültülü ve kötü kokulu ortamda uzun süre kalmak istemediğimden, kısa fasıllarla girdiğim vagon dan dar atıyordum kendimi dışarı.

Şu kısa ömrümde o seyahatteki kadar güldüğümü hatırlamam. Nasıl olabiliyordu bu peki? Böyle gizli görevlere seçilenlerin genelde geri dönüşlerinin olmadığını gayet iyi biliyorduk. Ama ince bir sır vardı eninde sonunda kavradığımız. Yeterince vazgeçebildiyeniz hayattan, içinizde büyüyen o kapkara boşluğun üzerinde, umulmadık, alacakaranlık bir yerlerde soluk alıp vermeye başlıyordunuz. Renklerden ve parlak ışıklardan yoksun kalmak, Alman romantik dönemi ressamlarının hayranı oldukları donuk bir Prusya beyazıyla sarıyordu hayatınızı. O zaman ölmek çok da kayda değer bir mefhum olarak durmuyordu karşınızda. Hem başarılı olur ve yaşarsanız ne âlâ. Öte yandan, böyle bir vazife için tercih edilmiş olmaktan duyduğumuz şeref pek büyüktü. İçimizi saran o dinginlik, birer kahraman olarak adı-

mızın sonsuza kadar yüksek ‘Kardeşlik’ kayıtlarında yer alacağını bilmemizden ileri geliyordu gerçekte.

Kirli camların ardında beliren Berlin’in yaldızlı ışıkları, bana eski bir şarkının nağmelerini anımsatırken çöktüğüm yerde uyuyakalmıştım. Tuhaf bir rüya gördüm işte o sırada. Prusya disiplinindeki Alman imparatorluk askerleri, tüm caddeleri Şanzelize’nin üçte biri bile etmez denilen Brüksel sokaklarında kaz adımlarıyla yürüyorlardı.

Bizi Varşova’da karşılayan Polonyalı kardeşlerimizden sadece biri Katolik, biri kadın olmak üzere diğer üçü Musevi, bir tanesi de Ermeni asıllıydı. Akşama kadar, Vistül Nehri’nin bataklık arazisinin kıyısında, mistik Baltık mimarisi ruhlarımızı heyecanla dolduran, içi şaşılacak kadar konforlu, lakin metruk görünümlü bir evde misafir edildik. Lekeli camlardan görkemli Varşova Kalesi’nin kırmızı kuleleri ve bakımlı olmasına karşın Orta Avrupa’nın kasvetiyle yoğrulmuş burçları görülebiliyordu. Her solukta, Vistül’ün o kendine has, yarı esrik ve kekremsi rayihası doluyordu genizlerimize.

Evin dışındaki rutubet ve küf kokulu karanlık müştemilatın dört duvarı arasında banyo yapabileceğimiz söylendiğinde önce çok sevindik; ancak işin aslının ummadığımız kadar çirkin olduğunu çok geçmeden öğrenecektik. Paslı demir çemberini yosun bağlamış, nicedir kova niyetine kullanılan tahta bir bira fıçısı, içine oturulması mümkün bakır bir leğen ve küçük bir tabureden ibaretti banyo malzemelerimiz. Fıçının içindeki malt kokulu, bulanık suda dans eden çehrelerimizdeki hoşnutsuzluk aynı zamanda çok komik olmalıydı ki birbirimizi mütebessim ve şaşkın ifadelerle şöyle bir süzdük.

Ancak bizden beklenen umduğumuzdan da ötedeydi. Bu suyun tek zerresini gidere boşaltmadan hepimizin kullanması gerekiyordu, çünkü evin kuyusu kurduğundan, temiz su temini uzak mesafelerden güçlkle halledilebiliyordu. Gerçi yalnızca bu kuyu değil, civardaki tüm kuyuların nicedir suları çekilmiş, zaten sıcak

geçen yaz mevsimi, ahalinin istikbale dair endişelerini daha da büyütmişti. Sanki Avrupa'nın gündend güne gerginleşen siyasi havası, Tanrı'nın rahmetinin de çekilmesine sebep oluyordu bölge halklarının üzerinden. Bunu söyleyen Kırkor Seferyan isimli Ermeni yoldaşımızdı. Gösterişli bir huşuyla istavroz çıkararak, "Cennetteki ulu babamız," diye mırıldanmıştı, "bize su gönder, beraberinde biraz da votka lütfen; amen!" Sonra patlayan gürültülü kahkahalara ister istemez hepimiz katılmıştık.

İngilizlerin katı Püritenliğinden ya da hâlâ 1870 Sedan yenilgisi travmasını atlatamamış Fransız dostlarımızın koyu Katolik ve Fransisken tavırlarından kimse rahatsızlık duyuyor gibi değildi. Yalnızca arkalarından istihza yüklü tebessümlerin uçtuğunu bilirdik, o kadar. Lakin ya biz? Küçücük de olsa manevi bir kıvılcım göstermemiz halinde, misillerce ağır bir ruhi yıkımla cezalandırılırdık. Zira dünyaya bir zamanlar yüksek bir ruhaniyetin önderliğinde hâkim olan ceddimizin yürekleri titreten gölgeleri hâlâ tekinsizce geziniyordu bu topraklarda.

Banyo hususunun bir imtihan olabileceğini uzun müddet kestiremedik. Bakır bir leğenin içinde biriken kirli suyu, bu rezil hamamlık kısmında işini her bitiren tekrar fıçıya dökecek ve aynı suyla yıkanırken, herhalde daha da kirlenecektik. Böyle bir şeyi asla yapamayacağımızı söyleyince yoldaşlarımız yüzlerimize garipsen bir halde baktılar. Ardından kendi aralarında bir şeyler konuşarak güldüler. Bizi fazla seçkin tavırlı, hatta şımarık bulduklarını düşünmüştük ama bu düşüncelerin bir adım ötesine geçmelerine mahal bırakmamalıydık. Tekrar birbirimize bakarak, hayretimizi umarsız ifadelerimiz arasında paylaştık; ne var ki bu durumu onlara izah edebilmemiz çok güçtü.

Fanilalarımızdan kestiğimiz birer parça bezle temizlenmek üzere, rütbe sırasına göre, Kolağası olarak önce ben girdim banyoya. Gece serindi, ama belki tiksintiden, belki de bir türlü bedenimi ısıtamamaktan olacak, sürekli ürpererek gördüm işimi. Yalandan temizliğimizi bitirdikten sonra, küçük bir yer sofrasında bizi bekleyen yiyecekleri gördüğümüzde ise bizimle oynandığını, bir

vesileyle de hakaret edildiğini ve haysiyetlerimizin bilhassa kırılmaya çalışıldığını nihayet anlamış olduk.

Bu adamlar biz kardeşlerini yalnızca yetersiz ve tehlikeli değil, aynı zamanda hor ve hakir de görüyorlardı. Böylesi önemli bir görevi üstlenmiş, bizim gibi dünya çapında fedailere bu derece bir muamelenin reva görülmesi, ortak davamıza zarar vermeyecek miydi peki? Bunu neden düşünmüyorlar, niçin ve nasıl göremiyorlardı? İşte bu son tavır beni o kadar incitti ki, sonraki günlerde içimde başlayacak o büyük değişim muhtemelen böyle filizlendi.

Sofrada yalnızca domuz paştırması, kuru bir bütün yağlı somun ve şekerli Rus turşusu vardı. Manastır Askeri İdadisi ve Berlin Harp Akademisi'nden arkadaşım olan Suat'ın bu türden geleneksel kaygılarının olmadığını bilirdim; ancak İsmail'le benim midelerimiz, bu merteye yüksek 'asrı' standartlara ulaşmamamıştı henüz. O iğrenç turşuyla birkaç lokma ekmek atıştırırken, yoldaşların da gözleri zerimizdeydi.

Akşam, serin Varşova'nın yazın bile duman ve is kokan daracık, ağır gölgeli sokaklarından geçerek istasyona getirildiğimizde saat dokuz kırk sularıydı. Gece saat yirmi ikide kuşetli bir vagona bindirildik. Trenimiz tam vaktinde hareket etti.

Belgrat'a kadar olan yolu tren ve drezinle yirmi beş saatte aştık. Zira muhtemelen peşimizdeki ajanlar sebebiyle Budapeşte'de kuşetimize giren bileti tarafından üstü kapalı ikaz edilmiştik. Gerçi bu hususta somut bir kaygımız yoktu. Cemiyet, güvenliğimiz namına öyle yoğun bir faaliyet iersindeydi ki, sağa sola saçılan misilsiz ve hesapsız paralar, dahası matbuatın etkin yönlendirmeleri karşısında Abdülhamid'in o namlı jurnalcilerinin içleri pek zordu. Yine de trenden inmek için, biletinin uyardığı gibi ilk fırsatı kollamaya başladık. Vakıa, Peşte'nin iki kilometre doğu-sunda, yeşillikler içinde bir su deposundan kazanına su çeken lokomotifin yarım saatlik bekleme süresi dolmadan biz çoktan sırra kadem basmıştik bile.

III

Yeni karşılayıcılarımız, atla götürüldüğümüz yakınlardaki bir çiftlik evinde misafir edilmemizi sağladılar. Muhtemelen trenin bu zamansız su çekme işlemi de onların eseri idi. Yirmi dönümlük verimli bir arazi üzerine kurulmuş çiftliğin sahibi olan beş çocuklu Musevi aile, bizi hatırlı misafirlere sunulan tuz-ekmekle karşıladı. Türklerle Yahudilerin birbirilerine her zaman destek olmuş ortak geçmişlerinden ve iki milletin de Avrupa'dan sürülüp atılmaya uğraşılın benzer kaderlerinden elemle bahsettiler. Bunlar konuşulurken aramızda doğan o ortak hüznün, Peşte'nin kasvetli sabahını daha da ağırlaştırmıştı. Karınlarımızı doyurarak, bu defa doğru düzgün temizlenmemizi sağladılar. Yeni, temiz kıyafetler ve gıcır gıcır melon şapkalar verdiler. Sonra yakın birer akrabalarını uğurlar gibi yolcu ettiler bizi.

İkinci ilke; seyahatlerinde uluslararası hatlardan mümkün olduğunca kaçın ve dost edinme!

Rötarlı iki yerel hat kullanarak sekiz saatte Belgrad'a ulaştık. Dimbovita kıyısındaki Bükreş'e on saatlik bir yolumuz vardı henüz. Ancak Belgrad ve civarı yerel milislerin kontrolü altındaydı, dahası bizi Sava ve Tuna'nın birleştiği koruluk mevkide bekleyecek olan refakatçilerimizden eser yoktu. Peşimizde hiçbir iz bırakmamak esas olduğundan sürekli hareket halinde olmamız ve farklı ulaşım araçları kullanmamız şarttı. Herhangi bir terslik durumunda erişmek zorunda bulunduğumuz toplanma merkezimiz olan Bayraklı Camii'ne doğru yola koyulduk.

Belgrad, klasik, neoklasik, barok ve hatta art nouveau yapılarla geçmişten günümüze uzanan geniş bir mimari yelpazeyi bünyesinde barındıran büyüleyici bir şehirdi. Havagazı lambalarının ölgün ışıklarının pırıldadığı alacakaranlık Skadarlija Caddesi'nin mahşeri kalabalığına karıştık. Parke taşlar üzerinden iki yüz metre kadar kuzey batıya doğru ilerledikten sonra, Eski Saray ve St. Michael Katedrali'ne doğru geniş bir kavis çizerek batıya kıvrıldık. Ardından Gracanika Manastırı istikametinden ıssız sokakları

arşınlayarak, St. Mark Kilisesi'ne ulaştık. Şehrin bu kesiminden güney ve güneybatı mihverinde uzanan kafeler ve restoranların önlerinde aylak aylak gezinen yaz akşamı yürüyüşçülerine dâhil olursak kendimizi daha güvende hissedecektik. Bunu da sorunsuzca başardık ve yürüyüş tempomuzu kalabalığa göre ayarlayarak insanlarla omuz omuza ilerledik. Abdülhamid'in onarımını yaptırdığını bildiğimiz Bayraklı Camii'ne vardığımızdaysa yatısı namazı için toplanan küçük bir cemaatin içinden ayrılan iki kişi fark ettik. Bize kendilerini takip etmemizi işaret ettiler.

Caminin yanındaki sokakta, gölgelerin içinde bekleyen küçük bir faytona binmemiz isteniyordu. Önce tereddüt ettik ancak yapılacak başka bir şey yoktu. Faytonun fenerlerinin puslu ışığı eski duvarların kararmış yüzlerinde solarken, ürkütücü bir sessizliğin hüküm sürdüğü, ortaçağdan asla kurtulamamış kadim şehrin ara sokaklarında yitip gittik. Tuna'nın rüzgârlı ve geniş söğütlüklerle kaplı kıyısından gecenin karanlığında bindirildiğimiz küçük bir yelkenli ve dilsiz kaptanıya birlikte on saat sonra Bükreş'e ulaştığımız.

Bizi karşılayan iki komitacının yedeklerindeki atlara atlayarak, şehrin sırtlarına doğru çıktık. Sonraki iki saat boyunca, bu güzel ve içli şehrin fersiz pırılıtlarla kaplı silüetini izleyerek, serin saman balyaları üzerinde kestirme fırsatı bulmak gerçekten de çok ama çok dinlendiriciydi.

Geriye kalan 50 kilometreyi birkaç komitacı eşliğinde bindirildiğimiz drezinle olmak üzere, kısa sürede aştık. Bulgar sınırında, yüzlerinde açıkça alaylı ve hor gören ifadeler bulunan kalabalık komitacı gruplarla birlikte at binerek Karadeniz kıyısındaki Varna ilinin sınırlarına kadar sokulduk. Grubumuza son katılanlar Makedonya İhtilal Komitesi'nin üyeleri idi. Muharip tavrılarındaki keskinlik, sağlam bir Rus askeri disiplininin geçirildiklerinin deliliydi. Bunlar yabancı konsolosları kaçıtır, Sultan Abdülhamid de her defasında fidyelerini gecikmeden öder, böylece daima silah ve mühimmat alacak ekstradan akarları mevcut

olurdu. Ruslara mali anlamda fazla yük olmadıkları için en sevilen grubun bu olduğunu işitiyorduk.

Bu adamlardan hoşlanmamıştım; zira ilk fırsatta, Ruslardan buldukları cesaretle tekrar Osmanlı sınırlarına tecavüze yeltenecekleri açıktı. Silahları yepyeni, mühimmatları zengindi. Korkusuz ve galip tavırlarıyla, kesinlikle mütevazı bir görünüm sergilemiyorlardı. Bizimkilere bu adamlardan yardım almanın nasıl da zül geldiğinden bahis açtığım ilk fırsatta ise Suat, kara gözlerinde ikircimli bir ifadeyle bana, “Kardeşliğin milleti yoktur, tüm insanlık için eşit ve kardeşçe bir gelecek ideali vardır,” dedi önce. Sonra da ileride bir yeri işaret etti, “Şu liderleri olan genç adamı görüyor musun Saim?”

Az ötemizde, doru atının nallarının kaldırdığı tozların arasında silik bir hayalet gibi görünen sessiz adama baktım, “Şunu mu diyorsun?”

“Evet,” dedi, “demin iki komitacının konuşmalarına kulak misafiri oldum. Bu adamın Yane Sandanski olduğunu söyledi biri.”

Ağzım bir karış açık, bu meşhur Bulgar asinin profilden durgun ve ifadesiz görünen yüzünü inceledim. 1903 yılında Makedonya’da tezgâhlanan ‘İlinden İsyanı’nı, Osmanlı’nın güçlü tedbirlerle bastırması üzerine Avrupalı kuvvetler, Devlet-i Âliyye’ye, ‘Mürzsteg Reform Programı’nı dayatma fırsatı bulmuşlardı. Yoğun siyasi baskı neticesinde dikte ettirilen notaya göre artık Balkanlar’ın bazı bölgelerinde Avrupalı jandarma güçleri görev yapacak, böylece Osmanlı’nın bölgedeki son bakiyesi de nispeten tedirgin edilecekti. Ancak emperyal güçlerin doğrudan müdahalesi demek olan bu reform programı, devrimci Jön Türklerle yakın ilişkide bulunan ve Kardeşlik Örgütü’nün kuşatıcı çatısı altındaki en mühim vurucu güç olan Makedon Devrimci Örgütü’nde önce fikrî ayrılığa sebep olmuş, sonra da Yane Sandanski’nin başını çektiği sosyalistlerin (Levitsi) ayrılığıyla neticelenmişti.

Sandanski, Makedonya’nın ve tüm Balkanların emperyalist güçlerce paylaşılmak istendiğini söyleyerek; en iyi çözümün

Osmanlı idaresi altında, eşit hak ve mükellefiyetlerle anayasal bir sistemde yaşamak olduğunu savunuyordu. Ona göre mutlak çözüm; Osmanlı'nın liderliğinde tüm bölge halklarının adalet temelinde bir arada bulunacağı bir Balkan federasyonuydu. Ancak bunun için de Sultan Abdülhamid'in keyfi ve otokrat yönetimine bir son verilmeli, anayasal hukukun hâkim kılındığı, milletlerarası mevzuata uygun bir parlamenter rejime geçilmeliydi. Her ne kadar örgütün sağ kanadı olan 'Desnitsi' Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin olarak yıkılmasını ve Makedonların Bulgarlar ile birleşmesini istese de, tekrar güçlendirilecek merkezî bir idare, bu türden aşırı girişimlerin önünü alabilirdi.

* * *

Gece, Varna'nın uğultulu ormanlarını ve yakınlardan derin bir sırrı fısıldarcasına mütemadiyen seslenen dost Karadeniz'i dinleyerek kâh uyuduk kâh uyandık. Büyük Varna Katedrali'nin tan vakti duasına çağırın bronz çanlarını duyana kadar da yerimizden kıpırdamadık.

Sabahın erken saatlerinde Varna'ya girdiğimizde, bu muhteşem şehrin artık Osmanlı'dan kopmak üzere olmasının hüznü nasıl da bir anda yapışverdi yakama. Parke taş yollarından, kıyıya inen caddelerdeki aşı boyalı cumbalı evlerine ve küçük camilerine kadar nasıl da Türk, nasıl da Osmanlı'ydı bu şehir...

Buradan kıyıyı takip ederek Kırkkilise'ye (Kırklareli) yine atla yirmi dört saatte varmayı başardık. Sınırdan geçerken, resmî makamlardan onaylı yeni Osmanlı tezkirelerimiz göğüs ceplerimizde hazırды. Ancak bu mevkide at değiştirmek çok güç oldu, zira paramız olmasına karşın yabancılar at satma hususunda pazarda çok sıkı bir murakabe vardı. Abdülhamid'in ajanlarının da her yerde olabileceğini biliyorduk ancak daha önce de söylediğim gibi Kardeşlik Cemiyeti bu hususta bize kesin olarak güvence vermişti.

Askerî kimliklerimiz dahi, at ve araba satın almadan evvel garnizon karakollarının birinden resmî bir yazı alma zorunluluğunun